

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Голубенка Владислава Ігоровича
«Формування механізмів екологізації аграрного виробництва»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності
051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Актуальність теми дисертації зумовлена зростаючими викликами, що стоять перед сучасним аграрним сектором. В умовах глобальних змін клімату, деградації природних ресурсів та підвищення потреби населення у продуктах харчування екологізація аграрного виробництва стає необхідною умовою забезпечення стійкого розвитку аграрного сектору та збереження екологічного балансу.

Аграрні регіони часто стикаються з проблемами забруднення ґрунтів, води та повітря, що призводить до негативних наслідків як для здоров'я людей, так і для біорізноманіття. Тому формування ефективних механізмів екологізації у виробничих процесах є пріоритетом не тільки для регіональних, а й для глобальних аграрних систем. Такі механізми можуть включати впровадження нових технологій, які знижують екологічне навантаження, розвиток органічного землеробства, інтеграцію природоохоронних практик у агровиробництво, а також адаптацію законодавчої бази до вимог сталого розвитку.

Орієнтація на екологізацію аграрного виробництва сприяє підвищенню його економічної ефективності, оскільки дозволяє зменшити витрати на добрива та пестициди, покращити якість продукції та забезпечити доступ до нових ринків збуту, які все більше орієнтуються на екологічні критерії. Екологічно чисті та безпечні для здоров'я споживачів продукти стають дедалі популярнішими, що підвищує конкуренцію на ринку.

Таким чином, формування механізмів екологізації аграрного виробництва є необхідним етапом у напрямі сталого розвитку, що має на меті забезпечення продовольчої безпеки, захисту навколишнього середовища і підвищення якості життя населення. Дослідження цієї теми відіграє ключову роль у сприянні переходу до сталих аграрних практик, здатних ефективно реагувати на сучасні виклики та потреби суспільства.

Робота є складовою комплексних планових досліджень УНУ за темою «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (номер державної реєстрації 0121U112522), в межах якої автор систематизував і удосконалив наукові положення та сформував практичні рекомендації щодо реалізації дієвих механізмів екологізації аграрного виробництва.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Автором було проведено комплексне ґрунтовне теоретичне дослідження за темою, в якому проаналізовані сучасні тенденції у сфері аграрного виробництва в контексті його екологізації, що підтверджується значною кількістю опрацьованих джерел, включаючи

монографії, наукові статті, нормативні документи, а також дані статистичних органів та сільськогосподарських товаровиробників.

Висновки, зроблені в ході дисертаційного дослідження, базуються на системному аналізі існуючих механізмів екологізації аграрного виробництва, що охоплюють як локальні, так і глобальні аспекти, в процесі якого автор використав систему загальнонаукових та спеціальних прийомів, а також емпіричні дослідження, що дозволило виявити ефективні практики та механізми, що реалізуються в аграрному секторі.

Достовірність наукових положень підтверджується також результатами апробації дослідження на науково-практичних конференціях, де представлені результати були позитивно оцінені фахівцями у цій галузі. Практичні рекомендації, сформульовані автором, базуються на реальних кейсах і мають на меті покращення екологічної ситуації в аграрному виробництві, а також підвищення його ефективності.

Таким чином, обґрунтовані у дисертаційному дослідженні наукові положення, висновки та рекомендації мають високий ступінь обґрунтованості та достовірності, що робить їх цінними для подальшого розвитку теорії і практики екологізації аграрного виробництва. Рекомендації можуть служити основою для розробки нових стратегій у цій важливій сфері, що забезпечить не лише економічну ефективність, а й екологічну безпеку аграрного сектору.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертаційному дослідженні отримано низку оригінальних результатів, що становлять наукову новизну, та полягають в удосконаленні теоретико-методичних засад та розробленні практичних рекомендацій щодо розвитку механізмів екологізації аграрного виробництва:

автор тлумачить сутність поняття «екологізація аграрного виробництва» як комплексний, багаторівневий та керований процес трансформації сільськогосподарського виробництва, що ґрунтується на принципах раціонального природокористування, ресурсозбереження та впровадження інноваційних екологічно орієнтованих технологій, метою якого є відтворення природно-ресурсного потенціалу, підвищення еколого-економічної ефективності та формування конкурентоспроможної і екологічно безпечної продукції відповідно до принципів сталого розвитку;

до організаційно-економічного механізму державного управління аграрним сектором, орієнтованим на екологізацію виробництва, інтегровано соціальний блок інструментів, що забезпечує триєдиний підхід до екологічних трансформацій через організаційні, економічні та соціальні важелі;

розроблена автором модель інституційного забезпечення екологізації аграрного виробництва інтегрує чотири функціональні блоки інститутів (нормативно-правові, економічні, соціально-культурні, організаційно-управлінські), базується на принципах системності, сталості, відповідальності, інноваційності та партнерства, що забезпечує цілісність

екологічних трансформацій в аграрному секторі через регулювання, стимулювання, освіту та контроль;

систему принципів екологізації аграрного виробництва доповнено принципами інтегрованого управління родючістю ґрунтів та превентивності. Цей підхід забезпечує комплексне поєднання превентивних, відновлювальних і технологічних аспектів екологобезпечного господарювання, що дозволяє ефективно управляти процесом екологізації, балансує продуктивність агроєкосистем із їх екологічною стійкістю в довгостроковій перспективі;

розширено та уточнено систему структурних напрямів реалізації моделі формування стратегії екологізації аграрного виробництва, що розглядається як багатовимірна система, яка поєднує нормативно-правовий, організаційно-управлінський, фінансово-економічний, виробничо-технологічний та соціально-освітній аспекти. Це сприяє комплексній трансформації аграрного сектору в напрямі сталого розвитку через відповідні механізми;

методичний підхід до визначення стратегічних напрямів формування механізмів екологізації аграрного виробництва із застосуванням SWOT-аналізу трансформує виявлені сильні та слабкі сторони, можливості та загрози в п'ять взаємопов'язаних стратегічних завдань: інституційне забезпечення, фінансова підтримка, технологічна модернізація, розвиток людського капіталу та інфраструктурний розвиток, і забезпечує комплексне охоплення всіх аспектів екологічної трансформації аграрного, що дозволяє узгодити інтереси держави, бізнесу та суспільства в процесі переходу до сталого органічного виробництва;

обґрунтовано організаційно-економічні заходи з підвищення ефективності підприємств-виробників органічної продукції на основі кластерної моделі організації аграрного бізнесу.

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність результатів дослідження полягає у формуванні теоретичних основ для впровадження механізмів екологізації аграрного виробництва. Ці результати можуть бути використані для розробки ефективних стратегій і політик на рівні держави та регіонів, що дозволить покращити екологічну ситуацію в агросекторі. Рекомендації, сформульовані в ході дослідження, можуть допомогти підприємствам в адаптації до сучасних екологічних вимог та стандартів, підвищуючи їх конкурентоспроможність і забезпечуючи сталий розвиток у майбутньому.

Результати наукового дослідження прийняті до впровадження Управлінням економічного розвитку та інвестицій Подільської міської ради Подільського району Одеської області у частині реалізації моделі інституційного забезпечення екологізації аграрного виробництва, використання методики SWOT-аналізу для визначення стратегічних напрямів формування механізмів екологізації аграрного виробництва, підготовці рекомендацій суб'єктам господарювання аграрного сектору щодо перспектив

формування мережі регіональних органічних кластерів (довідка № 4592 від 12.11.2025).

ТОВ «ІСКРА-ЮГ» Подільського району Одеської області використано розроблений автором алгоритм формування організаційно-економічного механізму екологізації, проведено внутрішній аудит екологічної ефективності виробництва, впроваджено систему моніторингу використання природних ресурсів. Пілотне впровадження елементів зеленої трансформації дозволило підприємству зменшити витрати на добрива та паливо на 7 % у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року, підвищити ефективність поводження з відходами. Рекомендації автора були враховані при підготовці плану переходу до енергоефективних технологій вирощування зернових культур та внесені до оновленої екологічної політики підприємства (довідка № 48 від 23.06.2025).

Результати дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Уманського національного університету під час вивчення дисциплін: «Економіка аграрного бізнесу», «Державне регулювання економіки», «Еколого-економічна діяльність аграрних підприємств» здобувачами освіти першого (бакалаврського) рівня факультету економіки і підприємництва (довідка № 2394/01-10 від 12.11.2025).

Повнота викладу результатів у опублікованих працях та особистий внесок здобувача. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано в 15 наукових працях, з них одноосібний розділ у колективній закордонній монографії, 4 статті у фахових виданнях України (3 з них – одноосібні), 10 одноосібних публікації у збірниках тез наукових конференцій засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Загальний обсяг публікацій складає 4,7 ум. др. арк., з яких 4,5 ум. др. арк. належать особисто автору.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Дисертаційна робота Голубенка Владислава Ігоровича «Формування механізмів екологізації аграрного виробництва» підготовлена з дотриманням принципів академічної доброчесності та правових норм про авторське право і суміжні права. У роботі не виявлено текстових запозичень і використання наукових результатів інших авторів без посилань на відповідні джерела.

Характеристика єдності змісту та відповідності спеціальності, за якою дисертація подається до захисту. Дисертаційна робота викладена на 213 сторінках машинописного тексту, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту складає 161 сторінку. Список використаних джерел налічує 194 найменування. Робота містить 27 таблиць та 35 рисунків.

Дисертаційна робота є завершеною самостійною науковою працею, оформленою у відповідності з Вимогами до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами), відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами).

Дисертація написана діловою українською мовою з дотриманням наукового стилю. Характеризується цілісністю, узгодженістю змісту, смисловою завершеністю та логічною послідовністю викладу матеріалу. За змістом, метою, структурою, логікою викладу матеріалу, формулюванням положень наукової новизни і висновків дисертація в повній мірі відповідає спеціальності 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні і поведінкові науки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

1. Авторське тлумачення сутності екологізації аграрного виробництва безпосередньо пов'язане з концепцією сталого розвитку, що передбачає гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних аспектів. У світлі сучасних змін клімату і процесів глобалізації, важливо більш детально визначити, яким чином ці дві концепції взаємодіють і які нові виклики постають перед аграрним сектором у процесі їх реалізації.

2. У системі індикаторів для оцінювання еколого-економічної ефективності підприємств аграрного сектору (рис. 2.2) варто було б врахувати показники оцінювання впровадження інноваційних екологічно орієнтованих технологій та ефективності сформованих на їх основі механізмів екологізації (наприклад, швидкість впровадження нових технологій, кількість патентів на екологічні рішення, рівень інвестицій в екологічні інновації, кількість проведених навчань для фермерів з екологічних практик). Це розширило б можливість оцінки дієвості інноваційних механізмів.

3. Запропонована модель інституційного забезпечення екологізації аграрного виробництва (п. 3.1), незважаючи на детальну структуру функціональних блоків та принципів, потребує більшої конкретизації щодо механізмів її операціоналізації та динамічного функціонування. Бракує чіткого розкриття, як саме відбувається вирішення потенційних конфліктів між інтересами різних інституціональних блоків (наприклад, економічні стимули проти строгих екологічних регламентів) та які інструменти забезпечують реальну узгодженість їхньої взаємодії. Було б доцільно посилити обґрунтування адаптивності моделі до зовнішніх викликів, таких як геополітичні зміни чи наслідки воєнної агресії, що впливають на пріоритети та ресурси для екологічної трансформації.

4. При обґрунтуванні стратегічних напрямів розвитку механізмів екологізації аграрного виробництва варто було глибше розглянути питання освіти і підвищення обізнаності серед агровиробників та споживачів про переваги екологізації. Стратегічне запровадження екологічних практик потребує не лише технологічних інновацій, але й зміни свідомості та поведінки учасників аграрного процесу. Набуття нових знань про сталий розвиток і екологічні практики через освітні програми, популяризація ініціатив з підвищення екологічної свідомості може стати потужним інструментом у просуванні екологізації.

Наведені дискусійні положення не ставлять під сумнів високий рівень дисертаційної роботи, її наукову та практичну цінність і можуть бути предметом наукової дискусії під час захисту дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційне дослідження Голубенка Владислава Ігоровича на тему «Формування механізмів екологізації аграрного виробництва» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, виконаною з дотримання принципів академічної доброчесності, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне науково-прикладне завдання, яке полягає в обґрунтуванні теоретичних та методичних засад формування механізмів екологізації аграрного виробництва та практичних рекомендацій щодо напрямів їх розвитку.

Дисертаційна робота відповідає вимогам п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її автор – Голубенко Владислав Ігорович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент:

**доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки
Уманського національного університету**

Наталія АНДРУСЯК